

Correspondența poetului Tudor Arghezi cu Constantin Șaban Făgețel, redactorul-șef al revistei „Ramuri” (1921-1947)

CONSTANTIN DECA

Direcția Județeană Dolj a Arhivelor Naționale deține în patrimoniul său un inestimabil fond de arhivă, Redacția revistei „Ramuri”, ce se constituie din peste 1300 de scrisori și cărți poștale care alcătuiesc corespondența redacției, în cea mai mare parte adresată lui Constantin Șaban Făgețel, redactorul-șef al revistei între anii 1906-1947, cu peste 300 de colaboratori: scriitori, artiști, profesori, oameni de știință din Oltenia și din întreaga țară.

Fondul arhivistic creat de redacția revistei „Ramuri” a intrat în depozitele Direcției Județene Dolj a Arhivelor Naționale prin achizițiile efectuate în anul 1968 de la Dumitru Ianculescu din Craiova, colaborator apropiat al lui Constantin Șaban Făgețel și executor testamentar al acestuia, în anul 1969 de la Viorica Ștefănescu-Vulcănescu din București și prin acțiunea de întregire a fondului întreprinsă în anul 1972 de Direcția Generală a Arhivelor Statului, care preluase, la 15 mai 1969, tot de la Dumitru Ianculescu, 1172 scrisori ale acestei redacții cu diferiți colaboratori. Documentele create între anii 1906-1947 se constituie în 1322 u.a., însumând 0,15 m.l. arhivă.

Correspondența poetului Tudor Arghezi cu redacția revistei „Ramuri” se întinde, cu unele intermitențe, pe aproape trei decenii, 1921-1947, și cuprinde un număr de 27 scrisori, cărți poștale și o telegramă¹, suprapunându-se, ca perioadă, cu apariția volumelor sale de versuri: *Cuvinte potrivite* - 1927, *Flori de mucigai* - 1931, *Cărticica de seară* - 1935, *Versuri* - 1936, *Hore* - 1939, *O sută una poeme* - 1947.

Cărțile poștale și scrisorile lui Tudor Arghezi, adresate în exclusivitate lui Constantin Șaban Făgețel, ne oferă informații prețioase, de natură biografică sau istorico-literară, cu privire la activitatea poetului și la colaborarea sa cu revista „Ramuri” din Craiova și sunt expediate din București, Brașov și Lagărul de deținuți politici din Târgu-Jiu.

Scrisorile și cărțile poștale, scrise extrem de îngrijit, citeț, cu o caligrafie, ortografie și punctuație impecabile, cu o grafie a literelor mărunță, ca la Nicolae Iorga, minuțios datate și semnate, sunt importante, în afara informațiilor pe care le conțin, și pentru stilul și valoarea lor intrinsecă, ele putând fi considerate documente

¹ Documentele au fost publicate de Fl. Firan în volumul *Correspondența „Ramuri”. Documente literare*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1973, ediție îngrijită și prefăcută de Fl. Firan.

literare de referință pentru estetica argheziană. Pentru aceste motive, și nu numai, considerăm că publicarea lor integrală ar fi cea mai utilă pentru cercetarea istorico-literară a vieții și activității scriitorului. În continuare, ne-am propus să punctăm informațiile și datele pe care le conțin aceste scrisori.

Prima scrisoare, din 26 septembrie 1921, București (cu antetul „Cronica“, director I.N. Theodorescu-Arghezi, redacția și administrația Bulevardul Elisabeta 62, București), adresată lui Făgețel: „să nu te mire scrisoarea mea, cea dintâi pe care ți-o trimit și totuși cu o cerere de servicii”². Scrisoarea cuprinde rugămintea adresată lui Făgețel de a reînnoi inițiativa acestuia pe lângă primul procuror al Tribunalului din Craiova și pe lângă dl. Rioșianu, decanul Baroului din Craiova, pentru eliberarea din închisoare a socialistului evreu Emanuel Zalmanovici: „Reia, te rog îndeaproape, inițiativa dumitale. Din toate penitenciarele borfașii de rând sunt puși în libertate – și au scăpat un șir întreg de socialiști. Conștiința dumitale de naționalist nu se poate opune să ușurezi eliberarea unui socialist – un socialist cu adevărat sui generis, căci n-a făcut bietul băiat nimic și s-a trezit osândit. Cazul lui mi-e în detaliu cunoscut încă din temniță, de-acum doi ani ... Textul legii e clar și cazul socialistului Emanuel Zalmanovici, care a avut nenorocirea să se nască evreu, intră cu drepturi în lege”³.

Scrisoarea se referă la detenția lui Tudor Arghezi din 1919, la relațiile cu Nicolae Iorga, la prima sa soție, decedată, și constituie o dovadă elocventă privind caracterul omului Arghezi, altruismul și solidaritatea sa umană cu cei urgisiți de soartă și de puternicii zilei. Arghezi își motiva cererea astfel: „Când preoții și medicii au dat definitiv uitării pe cei închiși, este datoria intelectualilor să se îngrijească de dânsii; căci dacă nici atât nu suntem în stare să facem, zadarnică e toată poezia cerurilor și a pământului, zadarnică toată literatura și toată cartea scrisă și învățată până azi”⁴. Și, mai departe, odată cu indemnul adresat lui Făgețel, parcă se explică: „Poate că am căpătat și o sensibilitate specială ca să-ți vorbesc așa, din experiența închisorii mele. Dar fă și d-ta pentru Zalmanovici ceea ce a făcut Nicolae Iorga pentru mine, care l-am înjurat politicește timp de 10 ani. Ceea ce a fost permis lui Iorga te onorează și pe d-ta, n-avea nici o grijă în această privință. Fii bun și răspunde-mi: s-a făcut – și vei avea toată recunoștința mea, dacă acest sentiment din partea unui semen al dumitale te atinge și te mișcă. Al dumitale devotat T. Arghezi”⁵. Iar din post-scriptum aflăm un detaliu biografic însemnat: „I-am trimis o scrisoare și d-lui Rioșianu, decanul Baroului din Craiova, cu care m-am înrudit înaintea decesului primei mele neveste, soră cu actuala sa soție. Dacă sunteți în termeni buni fă-i o vizită și aranjați împreună punerea în libertate a lui Emanuel Zalmanovici”⁶.

² Direcția Județeană Dolj a Arhivelor Naționale, fond Redacția revistei „Ramuri”, I/22.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

1/23
 bilete
 de papagal

Foarte zălucă
 Director: T. AROHEZI
 București.

31 Martie 1919. București. Pastile

Scurse Domnule Făgetel,

Ne am regăsit niciun moment că îmbilirea din Craiova
 o să poată avea consecințe, după cum ne m'am așteptat, când
 am plecat din București, mănânat de o inexplicabilă vechi rimpărie,
 la un eveniment moral. Oamenii sunt ca și cărțile, care pot ta-
 stea o mie de ani alături într'un raft, fără să știe una de alta.
 Pe demnitatea, mă gândeam să te respoare din când în când,
 pentru plăcerea mea de singurătate, și atâtă tol: mărțurire
 pentru mărțurire.

Gândul Ț-tale de a întorpe monotona împietrire a tim-
 pelui cu acte vi mi provoacă bucuria. Mi place propoziția
 Ț-tale; mi și flosoște: îți multumesc. Dar, oare, Ramurela
 apar chiar de 12 ori pe an, ca să pot merita un salariu re-
 gulat? Ținează te rog data lunară a manuscrisului meu.

Un recent lucru nou. Bontonul Supra mi-a propus să în-
 part cu el direcția unui ziari politic, pe care îl va susține în tin-
 dul lunii viitoare și am primit, ca să-mi desplay osteneala, și
 nu mai dorm nici cele patru ore pe care le dorm. Aș fi preferat
 să găsesc până în Paste imprimeurul pentru care m'am îndrept
 toate prietela trei luni ale anului, ca să pui în picioare gospodă-
 ria mea de grădinar, de scriitor și de tipograf: nu l-am găsit
 și mă îndoiu foarte mult că-l voi găsi în primele zece zile ale
 lui April. Numai el m'ar fi putut împiedica de neafragiul proces
 cotidian: în fiecare săptămână am avut câte o casă propo-
 nere, succesiv refuzate. Tănuiau după un răgaz de 4-5 ani
 ca să-mi scrie cărțile care mă chinuie: altă amănare?
 altă așteptare? Până când? Împlinirea nărilor tale cu opale
 necunoscute, chiar atunci când poate te aduce inevitabil să te
 amesteci cu ele, au perspectiva oceanului amar, în care își schimbă
 apă dulcea gustul și densitatea.

Te rog răspunde-mi.

Tribul meu salută de departe turelul dănilale și vîinte
 familiile dulceață de continentele într'un borsan unitat.

Al dănilale cu vî multumiri

T. Arohezi

Cu a doua scrisoare, datată 31 martie 1929, București⁷ (fig. 1) (cu antetul „Bilete de papagal” – Foaie zilnică. Director T. Arghezi, București), adresată lui Făgețel, în urma întâlnirii lor de la Craiova, din martie, începe, de fapt, colaborarea lui T. Arghezi la revista „Ramuri”. Arghezi acceptă cu mare bucurie propunerea lui Făgețel de a colabora permanent la revistă și mărturisește că nu se aștepta „la un eveniment moral” și ca întâlnirea lor să aibă consecințe: «Gândul d-tale de a întrerupe monotona împietrire a timpului cu acte vii îmi provoacă bucurie. Îmi place propunerea d-tale; îmi și folosește: îți mulțumesc. Dar, oare, „Ramurile” apar chiar de 12 ori pe an, ca să pot merita un salariu regulat? Fixează, te rog, data lunară a manuscrisului meu»⁸. Iar despre surpriza acestei colaborări neașteptate, scriitorul spune: „Oamenii sunt ca și cărțile, care pot să stea o mie de ani alături într-un raft, fără să știe una de alta. Pe dumneata, mă gândeam să te răsfoiesc, din când în când, pentru plăcerea mea de singurătate și atâtă tot: mărturisire pentru mărturisire”⁹. În continuare, Arghezi îi spune că a acceptat propunerea doctorului Lupu de a împărți cu el direcția unui ziar politic pe care îl va scoate luna viitoare: „ca să-mi decuplez osteneala și să nu mai dorm nici cele patru ore pe care le dorm”¹⁰. Îi vorbește despre un împrumut pe care-l spera de trei luni de zile, ca să pună pe picioare gospodăria sa de grădinar, de scriitor și de tipograf (de la Mărțișor), dar pe care nu l-a găsit, fapt ce l-ar fi scutit de naufragiul în presa cotidiană, la care în fiecare săptămână a avut câte „o nouă propunere, succesiv refuzată”. După care adaugă: „Tânjeam după un răgaz de 4-5 ani ca să-mi scriu cărțile care mă chinuiesc: altă amânare? altă așteptare? Până când? Împletirea pâraielor tale cu apele necunoscute, chiar atunci când panta te aduce inevitabil să te amesteci cu ele, au perspectiva oceanului amar, în care își schimbă apa dulce gustul și densitatea”¹¹, și încheie grațios: „Tribul meu salută de departe turnul dumitale și trimite familiei dulceață de sentimente într-un borcan mititel. T. Arghezi”¹².

Scrisoarea din 25 aprilie 1929 se referă la debutul propriu-zis al poetului Tudor Arghezi în revista „Ramuri” și la greutatea inerentă începutului: „intrarea într-o casă nouă cere un costum și o încălțăminte adecvată. Nimic nu mi s-a părut niciodată mai penibil ca primul articol. Iartă, prin urmare, mediocritatea celui dintâi manuscris, făcut cu sfieli inexplicabile și cu ochiuri forțate: trebuie să mă obișnuiesc”¹³. În continuare, îl roagă să-i trimită corectura pe care o va face ca un om de litere, dar și ca un tipograf: „ca să pot scurta câteva speteze și pune câteva

⁷ *Ibidem*, I/23.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, I/24.

accente absente din manuscris”¹⁴, mărturisind că dintr-o practică veche, neputincios să copieze un articol, s-a învățat să-și clarifice manuscrisele exclusiv pe corecturi.

Mai multe scrisori din anul 1929 (25 iulie, 1 august, 19 august, 10 septembrie, 12 septembrie și 17 noiembrie)¹⁵ se referă la colaborarea lui Tudor Arghezi cu Făgețel, prin intermediul biroului revistei „Ramuri” din București, la editarea și tipărirea numărului festiv al revistei, din anul 1929, în patru părți, într-un tiraj al volumului definitiv de 8000 de exemplare. Arghezi aprecia că lucrarea se va cifra la peste 1 milion lei. Se arată încântat că Făgețel se va ocupa personal de revistă, apreciind că fără supravegherea sa lucrarea nu merge bine și adaugă: „E suferința noastră constantă de-a trebui să împlinim rolurile tuturor oamenilor cu care lucrăm și în care ne încredem”¹⁶. În continuare, Arghezi se referă la: pregătirea primelor două părți ale publicației, din care 500 de exemplare se vor broșa separat și expedia, pentru restul de 7500 de exemplare rămânând a li se atașa alte două părți, întârzierea paginilor pentru corectură, necesitatea unui om de legătură; își manifesta grija de a nu se pierde al doilea manuscris ce se afla la „Ramuri”, la Bănescu, și promite că-i va da un mare număr de fotografii pentru clișee. Pentru biroul din București al redacției revistei „Ramuri” îi recomandă pe dl. Luca, un colaborator serios al său la tipografie și-i solicită urgent câte două exemplare din lucrare, pentru a le expedia la Barcelona, unde i se cereau insistent. Ocupându-se de reparațiile capitale ce se făceau la mașina lui Făgețel din București, un Berliot vechi, Arghezi dovedea amănunțite cunoștințe de mecanică auto, pe care le relata pe două pagini din scrisoare. În finalul uneia dintre scrisori, Arghezi își exprima stima și afecțiunea ce-o purta lui Făgețel în cuvinte pline de simțire: „Nu știu dacă mă crezi, dar mi-e dor de d-ta cel puțin o dată pe săptămână. Simt la d-ta, de când te cunosc nițel, o bunătate irezistibilă, care mă atrage spre dumneata ca spre un mare medicament sufletească”¹⁷.

Prin scrisoarea din 19 august 1929¹⁸ de la Brașov (str. Furfii, nr. 10), Tudor Arghezi îi trimite lui Făgețel al patrulea articol din serie, ceva mai lung decât celelalte, și-l invită la Brașov. Îi mai scrie că se afla în fierbințeala lucrului, manuscrisul e aproape gata, urmând a-l da lui Ciornei și că-i va trimite „Bilete” pentru notele de la urmă ale revistei. În scrisoarea din 12 septembrie 1929¹⁹, Brașov, Tudor Arghezi îi propunea lui Făgețel o afacere profitabilă pentru Institutul de Arte Grafice „Ramuri” (să cumpere tipografia Societății „Cartea

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, I/25; I/26; I/27; I/28; I/29; I/30.

¹⁶ *Ibidem*, I/25.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, I/26.

¹⁹ *Ibidem*, I/28.

Medicală“ și a Băncii Minelor din București, al cărei director fusese Arghezi, având încă pe cinci ani închiriat localul, cu prețul de 1 milion și un sfert, care, plătitibil în 40 de rate lunare, fără dobândă, constituia o afacere bună) și-l sfătuia în acest sens să ia legătura, dacă va-fi nevoie, prin Argetoianu, cu Colibășianu, „actualul președinte al Societății «Cartea Medicală»“. În continuare, Arghezi își argumenta demersul astfel: „Banca Minelor mă luase în întreprindere și robie, ea încasând beneficiile și eu suportând povară de patron... Cumpără tipografia cu ochii închiși: ne vom descurca pe urmă. Dacă vor aștepta 1 februarie, demontarea, transportul, mutarea în cine știe ce local depărtat, însemnează un dezastru pentru tipografie, pusă perfect la punct de diversele mele aporturi, necunoscute de imbeciliile Băncii, căci am iubit tipografia și nu-ți ascund că mi-este dragă și acum“²⁰. În post-scriptum întreba dacă a apărut numărul așteptat al revistei „Ramuri“ și să-i fixeze aproximativ data la care să-i trimită articolul despre Eminescu.

În telegrama din 8 iulie 1930, Tudor Arghezi, aflat în criză de inspirație, îi scria lui Făgețel: „m-am tâmpit, fiind incapabil să scriu ceva. Arghezi“²¹.

În scrisoarea din 4 decembrie 1930²², București, Tudor Arghezi îl informează pe Constantin Șaban Făgețel despre motivele care l-au determinat să suspende apariția cotidianului său „Bilete de papagal“, arătându-și dezolarea profundă și, în același timp, speranța de a scoate împreună o foaie cu totul nouă, independentă. Proiectul lui Făgețel îi părea viabil, cu condiția să nu aștepte prea mult: „Iar m-am gândit o noapte la cele ce mi-ai spus și iarăși de-a surda. Știi că sunt destul de sărac și că un salariu cum ar fi al meu mi-ar împlini multe nevoi, dacă ar rămâne vorba pe avantajii, de care n-am știut niciodată să mă folosesc. Ce dau eu însă în schimb, cu o stare morală, căzută dintre flori în scuișori? Pentru întâia oară, în meserie, îmi plăcea și m-a entuziasmat împrejurarea. Mi se propusese, am primit: mă angajam cu tot ce era mai vibrant și mai fraged în mine: d-ta știi că în unii oameni se leagă totdeauna un copil și un surâs. La rândul meu, angajasem o serie de speranțe de-ale altora și le-am grupat către un răsărit. O gazetă bună se face întâi cu altceva decât cu bugete, cu acel fir imperceptibil de inspirație, fără care nici Beethoven nu și-ar fi putut descifra «Eroica» din întunericul insonor.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, I/31.

²² *Ibidem*, I/32.

T/37

Iubite Domnule Fagetal,

Am avut să fii scandalizat. Ti-am prezentat un manuscris și, solemn, mi-ai spus că nu te-am plăcut. Ce în romanțe, auz sperat.

Odată pe zi m'am încumutat la mine și mi-am spus să-ți fac un articol, potrivit cu trăsăturile, cu abilitățile și cu atmosfera, iar dacă s-ar putea înfăptuirea din urmă ultimă rățoie, m'am silit din rățoie.

Ai spus o vorbă: « Nu știu ce să cred ». ~~De~~ Credeai că este ceva de vădit.

Cazul e mai simplu: n'am avut în cap mine, nu s-a edesat în inocență. Mult mai des decât poate bănuși un om cunoscut, mi se întâmplă să găsesc, care ar trebui să funcționeze cu o calitățile literare de roșie, să nu vrea niciodată. Dar mai gravă pentru mine este lipsa morală, cu care, după ce am trecut peste termen, am înțeles din interjecție și lipsa de punctuație față de 8-te, dreptul de a răzbi pe poezie și perseverență.

Vezi, iubite Domnule Fagetal, nu poți găsi din nou o combinație năpăstie avantajosă, ce te scapă, eu de un articol și o-te de un colaborator la numărul ce să se opare? Nu este jureat de situație să se repete la toate numerele viitoare.

Suflă-te foc dar dă-mi-o să-ți-o strâng.
Măna.

T. Argheș

26 April 1954. București.

Ridicul, băteam măsura în dreptul lunii, cu o baghetă încurcată în parfum de liliac – și am primit undeva, pe neașteptate, piciorul, pe care ți l-am mai pomenit... Pot să-mi reiau eu atitudinea? Te întreb ca pe un om întreg la cuget și simțire. Pe de altă parte, morții nu înviază nici atunci când sunt de hârtie. Toată lumea crede în învierea lor, afară de medicii care i-au omorât. În medicina specialității noastre, nici gazetele nu pot să învieze, cu nici un efort. Se vor cheltui bani mulți și în gura încheștată a cadavrului nu va putea intra murmurul nici unei adieri. Foiaia nu mai reprezintă și nu va mai izbuti să reprezinte nimic. Poate că sunt fatalități pe care nici intențiile cele mai generoase nu le pot birui... Apoi înțelegi să stăpânești puternic luntrea ce ți se încredințează și să nu te lași stăpânit de brotaci. S-a dus la fund: ducă-se²³.

Prin scrisorile din 14 iulie și 9 octombrie 1931²⁴, Tudor Arghezi insistă ca Făgețel să-i dea măcar 20000 lei, întrucât are mare nevoie de ei, pentru că, bazându-se pe siguranța acontului a făcut o serie de plăți și mai are de făcut, lucrătorilor. Arghezi spune: „sunt în ajunul ploilor și al iernii cu lucrările începute și materialele comandate. Pentru mine situația e gravă; aș vrea să-ți fie sensibilă această calificare... Pe sfoara dumatăle întinsă am încălecat câteva iluzii certe și parcă pauzele lungi uneori mă cam deconcerțează”²⁵. Arghezi își înjgheba acum gospodăria de la Mărțișor.

Prin scrisoarea din 2 iunie 1932²⁶, Tudor Arghezi îl anunță pe Făgețel că îi trimite mai multe manuscrise pentru revistă și-i solicită 5000 lei de care avea mare nevoie. În scrisoarea din 20 septembrie 1932²⁷, București, Arghezi se arată indignat că Făgețel nu-l contactează direct pentru precizii și pentru a hotărî împreună, așa cum s-a întâmplat cu apariția revistei „Secolul”, și că nu l-a consultat nici la apariția, nici la suspendarea și nici la reparația gazetei: „N-am fost de părere să iasă «Secolul», așa cum a ieșit și d-ta l-ai scos, forțând datele și publicitatea. Am fost de părere să fie suspendat la timp și acest lucru s-a petrecut prea târziu, după ce l-ai refuzat fără să te pronunți. Acum trebuia să stăm de vorbă, dacă mai poate să apară și d-ta mă încunoștiințezi, tot prin servitor că aștepti de urgență de la mine un articol pentru numărul pus la tipar ... E și un gen, dar și un sistem. Dă-mi voie să nu le accept, nici pe ele, nici rolul pe care mi l-ai rezervat în colegialitatea d-tale. Înțelegi că explicațiile ar fi cu atât mai tardive cu cât le-am așteptat aproape un an”²⁸.

În scrisoarea din 26 aprilie 1934, București, (fig. 2), Tudor Arghezi se scuză față de Făgețel pentru faptul că, lipsit total de inspirație, nu i-a putut scrie și trimite

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, I/33; I/34.

²⁵ *Ibidem*, I/34.

²⁶ *Ibidem*, I/35.

²⁷ *Ibidem*, I/36.

²⁸ *Ibidem*.

manuscrisul promis pentru revistă: „Ai cuvânt să fii scandalizat. Ți-am făgăduit un manuscris și solemn nici nu ți l-am trimis, nici nu te-am înștiințat că nu ți-l mai trimit. Ca în romanță, am sperat. Odată pe zi m-am încruntat la mine și mi-am impus să-ți fac un articol, potrivit cu troița, cu alțița și cu atmosfera, iar de la sosirea înfiorătorului d-tale ultim răvaș m-am silit din răspuțeri. Ai acolo o vorbă: «Nu știu ce să cred». Credeai că este ceva de crezut? Cazul e mai simplu: n-am avut în cap nimic, mă spovedesc cu inocență. Mult mai des decât poate bănuî un om cumsecade, mi se întâmplă că glanda care ar trebui să funcționeze cu o culență literară de robinet, să nu vrea nicidecum. Dar mai gravă pentru mine este liniștea morală, cu care, după ce am trecut peste termen, îmi înființez din întârzierea și lipsa de punctualitate față de d-ta, dreptul de a rămâne pe poziție și persevera. Vezi, iubite d-le Făgețel, nu poți găsi d-ta o combinație sufletească avantajoasă, ca să scăpăm, eu de un articol și d-ta de un colaborator la numărul ce stă să apară? Nu este jurat ca situația să se repete la toate numerele viitoare. Supără-te foc, dar dă-mi-o să ți-o strâng. Mâna. T. Arghezi²⁹.

În scrisorile din 28 decembrie 1936 și 4 ianuarie 1937³⁰, Tudor Arghezi îi împărtășea lui Făgețel ideea de a înființa o editură proprie și a scoate câte o carte pe lună, de 96 pagini, cu o literă mai mare, într-un tiraj de 2-4000 exemplare, cărțile să fie tipărite la Institutul de Arte Grafice „Ramuri” din Craiova, primul volum fiind deja gata la 15 ianuarie 1937, posibil și al doilea volum imediat după primul, încât să apară în librărie odată cu două volume, restul eșalonându-se lunar, solicitându-i un model de literă mare și frumoasă și de hârtie: „și dacă din 96 pagini din colecția de așa-zise poeme în proză putem realiza 128 pagini cu o literă mai mare, frumoasă, ... așa prefera³¹”.

Într-o scrisoare afectuoasă din 11 aprilie 1937³², adresată de Tudor Arghezi doamnei Făgețel, ca răspuns la cartea poștală pe care Făgețel o trimisese doamnei Arghezi, cei doi suspectându-se reciproc că ar fi supărați unul pe altul, Arghezi îi amintește că i-a expediat o telegramă de ziua scriitorilor „juveți”, din „tonul căreia se putea vedea o atitudine din cele mai îngerești” și că crezuse că Făgețel este supărat pe el, dedusă din tăcerea din ianuarie: „De ce și cum, e-o chestiune în afară de discuție. Când îți intră în cap că cineva e supărat, motivarea e inutilă. Binevoii, vă rog, și mijlocii o împăcare, ca să nu sufere nici o parte bărbătească și hotărâți pe dl Făgețel să mai dea și pe la mine, nu numai pe la nevastă-mea. Despre secretele grave bănuiele pe care le-am suspendat ca o sabie înfiorătoare deasupra capului d-sale, vă rog să nu-i dați să înțeleagă nimic ca să-l pot prinde și

²⁹ *Ibidem*, I/37.

³⁰ *Ibidem*, I/38; I/39; I/40.

³¹ *Ibidem*, I/40.

³² *Ibidem*, I/41.

să-l tai în bucăți. Sănătate și voie bună etc. Tudor Arghezi³³.

În scrisoarea din 30 aprilie 1937, Tudor Arghezi îl roagă pe Făgețel să-l radieze de pe lista membrilor Societății Scriitorilor Olteni și că, la invitația lui Făgețel de a face parte, a crezut că un refuz l-ar fi jignit pe acesta personal³⁴.

În scrisoarea din 12 februarie 1940³⁵, București (Prelungirea Mărțișor 37) Tudor Arghezi, motivându-și tăcerea în care stă cufundat de atâta amar de vreme, îi făcea cunoscut că de vreo 12 luni (din martie 1939) a fost grav bolnav. În urma unei operații bine făcute, suspectat de cancer, în loc de nevrîtă, și tratat cu doze violente de morfină, luni de zile a fost ținut amorțit, „într-o tâmpenie progresivă“, doze care l-au intoxicat profund și i-au „suprimat radical apetitul ... Socoteala era, ajuns în stare de schelet, că nefiind cancerul curabil să fiu trecut de-a dreptul din pat în pământ, în stare de inconștiență ... De vreo 12 luni sunt absent, nu numai din sufletul meu și din dragostile mele, dar fizic, din spațiul planetei“³⁶. Medicul care l-a scos la lumină era un oltean, doctorul Grigoriu-Argeș, calomniat de confracți: „E aproape ca în literatură, unde taina unui crâmpiei de har, dat gratuit de Dumnezeu, scoate din fire pe nebuni și pizmași“³⁷ – spune Arghezi. La invitația de a participa la șezătoarea scriitorilor olteni, ar veni cu dragă inimă pentru Făgețel și Nicolaie Condiescu, dar nu poate ieși din cauza frigului, având o sensibilitate la rece care, în ianuarie, i-a dat o recrudescență a bolii.

În sfârșit, două cărți poștale, din 6 octombrie și 27 octombrie 1943³⁸, cu ștampila Lagărului de deținuți politici Târgu-Jiu, „cenzurat“, din perioada când Tudor Arghezi se afla internat în lagăr (de la 1 octombrie 1943): „Trecând prin gara Craiova, m-am gândit la d-ta. Devenind, fără voia mea, vecini, mă gândesc pe linia munților și pe drumul Jiului, pe care l-am văzut odinioară împreună, din nou la d-ta ... Sunt în acest aer viu și spirtos de la zintâi: am călcat odată cu calendarul: orice bun angajament începe cu dată bună. Dacă nu mi-ar fi copiii și nevasta la depărtarea unde se găsesc, nu m-aș resimiți între atâtea flori, ceruri și stele și mi s-ar părea zilele mai puțin lungi. Am *Biblia* cu mine și o recitesc cu un adaos de sentiment: acasă nu mai aveam timp să o răsfoiesc. Dar am și altceva, mai viu, de acasă: vrăbiile de la fereastră îmi bat și-aci în geam. Am impresia că s-au luat stolurile după tren să nu-și lase prietenul singur“³⁹. Îi scrie câteva „slove“ și-l roagă, când apare revista „Ramuri“, să i-o trimită acolo, pe adresa de pe cartea poștală. În scrisoarea din 27 octombrie 1943, miercuri, Tudor Arghezi îi mulțumea lui Făgețel pentru serviciile pe care acesta i le-a făcut fără să-i spună:

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, I/42.

³⁵ *Ibidem*, I/43.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, I/44; I/45.

³⁹ *Ibidem*, I/44.

„Am aflat și pentru cavalerismul d-tale de aristocrație dă-le voie să te îmbrățișeze și filozofia și Socrate și prietenul dumitale recunoscător. Ești în plină săptămână a Olteniei; atât de aproape de aci și atât de departe”⁴⁰. Îl roagă pe Făgețel să-i ajute familia, trimițându-i săptămânal prin cineva, dacă bunăvoința câte unui oltenaș de-ai noștri nu lipsește, un pachet de carne de vită și de porc, observând că piața cărnii la Târgu-Jiu e liberă și mult mai ieftină ca-n București, la Craiova e și mai bugată, „... ai mei nu mai găsesc nimic și am buni mâncăi acasă ... Ceva din el (*pachetul-n.n.*) va face calea întoarsă spre Tg. Jiu, prin Barău, care mă vizitează din când în când ... De Sf. Paraschiva au fost nevastă-mea și fata la mine”⁴¹.

L-a așteptat și pe dl Calotescu-Neicu, dar nu a venit: „Tare aș fi vrut să văd pe cineva din anturajul d-tale ca să-mi dea detalii și să-i precizez și eu altele”⁴².

În ultima scrisoare, din 29 ianuarie 1947⁴³ (str. Mărtisor, 26-37, București), Tudor Arghezi îi scria lui Făgețel cu creionul, motivându-se: „de acum opt ani, de când am zăcut anul în morfină, nu mai stăpânesc mâna și penița alunecă greu”⁴⁴; face aprecieri asupra numărului 1/1947 al revistei „Ramuri”, apărută în forma nouă, îi propune o broșură în formula de 16 pagini săptămânal, în loc de 100 pagini pe lună, îi prezintă mica sa tipografie, greutățile vieții și muncii sale, și-i cere 100 kg literă de corp 10-12, întrucât voia să scoată volume mici, ca-n timpul Revoluției din 1789, îi prezintă familia sa, într-un ton de voieșie și seninătate, cu proiecte ambițioase de viitor și acceptul de a colabora la „Ramuri”, lunar, cu un manuscris: „Nu ți-am trimis nimic pentru numărul 1 al revistei ... Am fost și sunt asaltat de manuscrise și corecturi – viața e mai grea ca totdeauna, precum știi, și pentru viața decentă a copiilor mei, obișnuiți cu un standard de viață diametral opus boemei, sunt nevoit să lucrez 20 de ore pe zi, la o vârstă la care confrății noștri sunt pensionari de cu 30 de ani mai devreme. Evident că nici demonul nu-mi lasă vacanță.

Pe de altă parte, credeam că înainte de apariția «Ramurilor» în formă nouă ne putem vedea la București, ca să iau cunoștință de programul ei și să-i cunosc marginile, dictate de cenzura relațiilor, cea mai rea și mai nedeterminată dintre cenzuri”⁴⁵. Arghezi făcea aprecieri asupra revistei: „Fără îndoială, firma Fundației nu e făcută să aducă oxigenul necesar cititorului dezabuzat și obosit de publicitatea cu teză, reticență și lipsită de sinceritate. Răsfoind numărul primit, mi-am dat seama de dificultățile cu care va avea de luptat revista, abătută de la

⁴⁰ *Ibidem*, I/45.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, I/46.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

rostul ei și de la o individualitate oltenească, de către rigiditatea oficioasă. Sumarul greoi strivește, subț lespezi didactice înghețate și colaborări masive, mutate prin toate revistele, ca boarfele de chiriaș plâpânda văpaie locală, care ar putea da, în absența unanimă de focare, și în Capitală și în toate celelalte regiuni ale țării, un jar al Banatului Craiovei. Reviste pentru colecții necitite și arhive apar destule: viața lipsește din toate. Eu vreau să-ți propui ceva ce știu că nu se poate în formula în care apare broșura: în loc de 100 pagini pe lună, 16 pe săptămână, bogate în scurtimi și într-un stil polemic, între pamflet și reverie. Craiova merită această ofrandă, cu care ar lua locul Iașilor și Bucureștilor, unde nu se face nimic. Dar măcar vocea de catedră și condeiul de terfelog să dispară. Cred că nu ne deosebim prea mult în această opinie ... Poate că vei izbuti să selecționezi un număr de colaboratori mai nervoși, în stare să-și reducă articolele la câte 2 pagini și să puie la finalul revistei foarte multe note, care interesează îndeosebi pe cititor⁴⁶. Deci informații relevante pentru istoricul Fundației revistei „Ramuri”. Vorbindu-i de mica sa tipografie, Arghezi îi relatează în amănunt despre mașinile și materialele tipografice pe care le avea, îi spunea ce îi lipsește și-l ruga să-i dea 100 kg literă corp 10-12, un corp mai mic pentru note, plus cursive, asigurându-l: „Dă-mi un răspuns și eu îți garantez că totul, trecând prin mâinile Tatălui și Fiului, va fi păstrat cu ajutorul Sf. Duh, intact. Ar veni Barutzul la Craiova să însoțească transportul o dată, de două ori, de câte ori ar fi nevoie. În același timp, dacă ai avea să trimiți pentru conservare și la rigoare pentru o asociație împreună, orice mașini și materiale, avem loc. În ce privește comenzile strict tipografice, nici n-am început să lucrăm și ne năpădesc. Pentru nevoile mele de acum, am multă nădejde că tipografia le va completa satisfăcător cu produsul ei ... Vreau, acum când totul se dă peste ochi, să fac cărțile mici, însă ireproșabile măcar în ce privește tiparul. Litera d-tale este incomparabilă și de-o suverană eleganță”⁴⁷.

Cu umor și bună dispoziție, Tudor Arghezi își prezenta familia astfel: „Barutzul și-a luat bacalaureatul și se face tipograf și editor cu taică-su. Ne-am gândit ce meserie să îmbrățișeze, medicina, dreptul, ingineria? Pierdere de vreme, de prosperitate, de viață și slugărit la profesori și politici. De comun acord am optat pentru cel mai simpatic meșteșug al strămoșului Gutenberg. În ultimele 6 luni și-a perfecționat cunoștințele căpătate în mai multe ateliere și a pus instalația noastră pe picioare. La scurtă vreme înscriem firma și ne apucăm de lucru, fără lucrători. Am așteptat destul 8 ani cu prăvălia închisă”⁴⁸. Și, mai departe: „Toți suntem pe șantier: nevastă-mea deține, cu oboseli cumplite, singură în toată gospodăria, departamentul găinilor, porceilor, porumbeilor, câinilor, pisicilor și

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

bucătăria; dar voioasă. Mitzura face pictură și balet, cu predispoziții pentru amândouă (îi plac aplauzele). Barutzu rânește zăpada care ne-a blocat, fără spor, e murdar de cerneală și pe nas și a terminat un roman polițist. Eu, cum vezi ... Laolaltă și pe rând, ne prezentăm doamnei și domnului Făgețel, facem un compliment și o metanie și le urăm numai bine și noroace. Te îmbrățișez, iubite d-le dragă. T. Arghezi, 26-37, str. Mărțișor, București, 29 ianuarie 1947⁴⁹.

Documentele prezentate, fiind inedite, vin să completeze cu noi date biografice și de istorie literară cunoștințele noastre privind viața și activitatea poetului Tudor Arghezi, constituindu-se în valoroase contribuții monografice în ceea ce-l privește pe autorul „Cuvintelor potrivite”.

⁴⁹ *Ibidem.*